

Joanna Michalska

"Duchowni diecezjalni w
średniowiecznym Toruniu. Studium
prozopograficzne", Marcin
Sumowski, Toruń 2012 : [recenzja]

Rocznik Toruński 40, 279-281

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Recenzje

Marcin Sumowski, *Duchowni diecezjalni w średniowiecznym Toruniu. Studium prozopograficzne*, seria: Biblioteka ToMiTo, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, ss. 301.

Autor omawianej publikacji jest doktorantem historii na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W swoich badaniach zajmuje się duchowieństwem miejskim w średniowiecznych Prusach. Pisząc ową książkę postawił sobie za cel zbadanie zagadnień związanych z niższym klerem pruskim, ograniczając się do średniowiecznego Torunia. Zdaniem autora to właśnie w tym mieście plebania świętojańska była jednym z ważniejszych ośrodków parafialnych w państwie zakonu krzyżackiego. Jednym z podstawowych założeń autora było wyłączenie z analizy duchowieństwa zakonnego, z wyjątkiem przedstawicieli zakonu krzyżackiego, którzy pełnili ważne funkcje plebańskie. Ramy chronologiczne pracy zamykają się na 1559 r., kiedy to zlikwidowano klasztor franciszkanów, a rok wcześniej protestanci przejęli kościół świętojakubski, natomiast metodą badawczą zastosowaną przez autora jest prozopografia.

Książka składa się z 3 rozdziałów. W pierwszym z nich przedstawione zostały beneficja i instytucje kościelne, z którymi związani byli zaprezentowani w dalszej części duchowni. Zwrócono uwagę na funkcjonowanie kościołów jako miejsc zatrudnienia duchownych oraz na ich oddziaływanie w społeczeństwie miejskim. Uwzględniono również działające przy parafiach szkoły. Analizie poddano parafie Świętych Janów i św. Jakuba, kościół i szpital Ducha Świętego, kościół i leprozorium św. Jerzego, kościół i szpital św. Wawrzyńca, kościół Świętego Krzyża, kaplice: Rockendorfa oraz św. Katarzyny. W rozdziale tym autor zrezygnował z szerszego zaprezentowania źródeł, odwołując się do nowszych badań.

W rozdziale drugim dokonano analizy materiału biograficznego, któremu poświęcono rozdział trzeci. Przede wszystkim zwrócono tu uwagę na problemy metodyczne dotyczące zarówno bazy źródłowej, jak i samej metody pro-

zopograficznej. Po wnikliwym przeanalizowaniu problemów, na które natknął się autor, przeszedł on do właściwej interpretacji otrzymanych wyników badań. Podjął również próbę oszacowania liczebności duchowieństwa diecezjalnego i skategoryzowania członków tej grupy pod kątem pochodzenia i wykształcenia. W niniejszym rozdziale autor zwrócił także uwagę na drogę awansu duchownych.

Rozdział trzeci stanowią biografie osób zidentyfikowanych przez badacza. Pierwsze opracowanie zawiera alfabetyczny wykaz duchownych toruńskich – według ustandaryzowanych imion niemieckich. Drugi wykaz to podział beneficjów duchownych wraz z numerami biogramów. Ostatnim elementem trzeciego rozdziału są właściwe biogramy duchownych toruńskich. Dodatkowo autor zawarł spis duchownych, w stosunku do których można domniemywać, iż pochodzili z Torunia.

Autor, badając powyższe zagadnienia, korzystał z dość obszernej podstawy źródłowej wspieranej umiejętnie dobranymi opracowaniami. Wykorzystał nie tylko dorobek historiografii polskiej, lecz również niemieckiej. W związku sposób omówił stan badań nad problematyką kleru niższego, a równocześnie ukazał użyteczność innych dziedzin badań dla omawianego przez siebie problemu. Powołując się na katalogi rodów mieszczańskich Arthura Semrau'a, odwołał się do studiów nad miastami pruskimi i patrycjatem. Ponadto posiłkował się wykazami urzędników miejskich opracowanymi przez Romana Czaję i Krzysztofa Mikulskiego oraz fundacjami rodów mieszczańskich w wielkich miastach pruskich autorstwa Piotra Olińskiego. Warto zauważyć, iż podstawa źródłowa wykorzystywana przez autora zawiera pozycje nie tylko źródeł wydanych, lecz również dotąd niepublikowanych. Spośród tych ostatnich warto wymienić księgi ławnicze Starego Miasta Torunia czy „Zwei Zinsbücher von Grünstücken der Neustadt 1366–1394”.

To właśnie wybór metody prozopograficznej połączony ze skrupulatną analizą materiału źródłowego i gruntownym zapoznaniem się z dorobkiem historiografii w omawianej dziedzinie pozwolił na zidentyfikowanie wielu do tej pory anonimowych duchownych, ustalenie ich związków i roli, jaką odgrywali w średniowiecznym Toruniu. W ten sposób autorowi książki udało się osiągnąć stawiane przed sobą cele, wskazując jednocześnie na problemy wymagające dokładniejszych badań i analiz.

Struktura pracy jest przemyślana i tworzy spójną całość. Poszczególne rozdziały zbudowane są według schematów, dzięki czemu czytelnik może łatwo zorientować się w treści książki oraz porównać poszczególne jej części. Dużym atutem są zamieszczane w pracy tabele i zestawienia. Dotyczą one np. beneficjów w poszczególnych kościołach, duchownych kumulujących owe

beneficja czy też pochodzenia społecznego i terytorialnego plebanów toruńskich. Owe zestawienia czynią pracę ciekawszą, przejrzystsza i służą do lepszego zobrazowania otrzymanych wyników. Poza tym autor posłużył się również mapą przedstawiającą topografię sakralną Torunia w pierwszej połowie XV w. Jednakże jakość tej mapy nie jest najlepsza, co uniemożliwia odczytanie legendy.

Otrzymane wyniki badań czynią książkę bardzo interesującą. Dodatkowo dokładne omówienie problemów, z jakimi spotkał się autor, sprawia, iż nakreśliła on pole do dalszych badań, co dodaje pracy dodatkowych walorów i czyni ją godną polecenia.

Joanna Michalska (Toruń)

Anna Bieniaszewska, *Toruński pejzaż żydowski*, seria: Biblioteka ToMiTo, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2013, ss. 244.

Książka Anny Bieniaszewskiej *Toruński pejzaż żydowski* wydana została nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek w serii Biblioteka ToMiTo w 2013 r. Należy zaznaczyć, iż pozycja ta jest uwieńczeniem dotychczasowych wieloletnich zainteresowań i badań autorki nad społecznością żydowską w Toruniu w minionych wiekach. Anna Bieniaszewska od wielu lat pracuje w Archiwum Państwowym w Toruniu i nieraz już w swoich publikacjach dawała wyraz swojej pasji, jaką są zagadnienia związane z Toruniem, jak również dziejami i genealogią Żydów.

Już okładka wprowadza czytelnika w świat Żydów – umieszczono na niej fotografię rzeźby Zvi Hirscha Kalischera, a jako tło stronę tytułową *Tęsknoty za Syjonem*.

W książce opowiedziane zostały losy Żydów toruńskich począwszy od końca XVIII w., kiedy to Toruń w wyniku drugiego rozbioru Polski znalazł się pod zaborem pruskim aż do zakończenia pierwszej wojny światowej. Autorka podejmuje tu problematykę stosunków polsko-żydowskich, a także zagadnienie antysemityzmu w okresie międzywojennym. Szczególnie zafascynowana jest życiem codziennym Izraelitów, ich funkcjonowaniem w organizmie miejskim wraz z innymi nacjami. Zwraca też szczególną uwagę na postaci ważne dla społeczności żydowskiej.

Książka napisana została na podstawie pokaźnego materiału źródłowego, głównie pochodzącego z zespołu Akta miasta Torunia. Autorka posługiwała